



УДК 159.9.072
DOI 10.32999/ksu2312-3206/2019-3-3

ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРУЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ МЕТОДОМ СЕМАНТИЧНОГО ДИФЕРЕНЦІАЛА

Кравчук Світлана Леонтіївна,

кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник

*Інститут соціальної та політичної психології
Національної академії педагогічних наук України*

757kravchuk@gmail.com
orcid.org / 0000-0002-6951-1912

Мета. Метою дослідження є аналіз дослідницького потенціалу спеціального варіанту методу семантичного диференціала (шкала психологічної пружності – 11) та емпіричне встановлення зв'язку психологічної пружності особистості з її контактністю та гнучкістю у спілкуванні як компонентів комунікативної компетентності особистості на вибірці 289 українських студентів (140 чоловіків та 149 жінок), з яких 123 студенти віком від 19 до 23 років, які здобувають першу вищу освіту, та 166 студентів віком від 24 до 45 років, які здобувають другу вищу освіту.

Методи. В емпіричному дослідженні використовувались такі психодіагностичні методи: 1) спеціальний варіант методу семантичного диференціала (шкала психологічної пружності – 11) (С. Кравчук); 2) тест життєстійкості С. Мадді (в адаптації Д. Леонтєва й О. Рассказової); 3) опитувальник «Діагностика самоактуалізації особистості» (А. Лазукін, в адаптації Н. Каліної).

Результати. Спеціальний варіант методу семантичного диференціала для вивчення психологічної пружності особистості характеризується високою ретестовою надійністю. Одинадцять пунктів спеціального варіанту методу семантичного диференціала характеризуються внутрішньою узгодженістю. Концепт «психологічна пружність» розглядається як інтегративна властивість особистості, яка виявляється у здатності зберігати у критичних ситуаціях стабільний рівень психологічного та фізичного функціонування, виходити з таких ситуацій без стійких порушень, успішно адаптуватися до несприятливих змін. Виявлено значущі прямі кореляційні зв'язки психологічної пружності із життєстійкістю та трьома компонентами життєстійкості – залученістю, контролем і прийняттям ризику.

Висновки. Отримані емпіричні результати свідчать про надійність і валідність спеціального варіанту методу семантичного диференціала для вивчення психологічної пружності особистості. Емпірично встановлено прямі значущі зв'язки психологічної пружності з контактністю та гнучкістю у спілкуванні. Чим більшою мірою особи характеризуються контактністю та гнучкістю у спілкуванні, тим вони більше схильні до психологічної пружності.

Ключові слова: шкала психологічної пружності, валідність, надійність, життєстійкість, контактність, гнучкість, спілкування.

STUDYING PSYCHOLOGICAL RESILIENCE BY SEMANTIC DIFFERENTIAL METHOD

Kravchuk Svitlana Leontiivna,

Candidate of Psychological Sciences,
Senior Researcher

*Institute of Social and Political Psychology
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*

757kravchuk@gmail.com
orcid.org/0000-0002-6951-1912

Purpose. The aim of this study is to investigate the psychometric properties of version of the semantic differential method (Psychological Resilience Scale – 11) and the empirical establishment of a connection between the psychological resilience of the personality with its contact and flexibility in communication in a sample of 289 Ukrainian students (140 males and 149 females), of which 123 students aged 19 to 23 years old receive first higher education, and 166 students aged between 24 and 45 years old who receive a second higher education.

Methods. In the empirical study the following psychodiagnostic methods were used: 1) a special variant of the semantic differential method (Psychological Resilience Scale – 11) (S. Kravchuk); 2) S. Muddy's hardness test (in the adaptation of D. Leontiev and O. Rasskazova); 3) questionnaire "Diagnosis of self-actualization of personality" (A. Lazukin, in the adaptation of N. Kalina).

Results. Special version of the semantic differential method for study of psychological resilience of personality is characterized by high retest reliability. Eleven items of the special variant of the semantic differential

method for study of psychological resilience of personality are characterized by good internal consistency. The concept of psychological resilience is regarded as an integrative property of the individual, which manifests itself in the ability to maintain a stable level of psychological and physical functioning in critical situations, to proceed from such situations without persistent violations, to successfully adapt to adverse changes. Significant direct correlation relations are revealed between psychological resilience and hardiness and three components of hardiness – taking risks, control and involvement.

Conclusions. The obtained empirical results testify to the reliability and validity of the special variant of the semantic differential method for studying the psychological resilience of personality. Empirically established direct meaningful correlation relations between psychological resilience and contact, flexibility in communication. The more people are characterized by contact and flexibility in communication, the more they are inclined to psychological resilience.

Key words: *psychological resilience scale, validity, reliability, hardiness, sociability, flexibility, communication.*

Вступ

Семантичний диференціал залишається одним із провідних методів психолінгвістики й експериментальної психосемантики та характеризується наявністю стандартизованої, дискретної процедури для кількісного й якісного індексування значень будь-якого даного концепту в семантичній пам'яті особистості, застосовується для побудови суб'єктивних семантичних просторів під час вивчення ціннісних орієнтацій, соціальних уявлень, емоційного ставлення особистості до певних об'єктів, соціальної категоризації, самооцінки, суб'єктивно-особистісних смислів.

Семантичний диференціал спрямований на вимірювання конотативних (афективних) значень, тобто суб'єктивних, індивідуальних, ціннісних смислів, а також психостанів, що виникають між сприйманням стимулів-подразників і осмисленою роботою з ними.

Метод семантичного диференціала широко застосовується у психолінгвістиці, психосемантиці, соціальній психології, психології особистості, організаційній психології, когнітології, у дослідженнях, пов'язаних зі сприйняттям, поведінкою особистості, з аналізом конотативних значень слів і особистісних смислів.

На даний момент для нас актуальним, важливим є питання: завдяки чому деякі люди здатні протистояти труднощам, негараздам, стресовим умовам чи навіть досягають успіхів, незважаючи на тиск, який вони зазнають у своєму житті?

Відповідь на це питання, на нашу думку, пов'язана з теоретико-емпіричним дослідженням феномену психологічної пружності особистості. Особливого значення набуває розроблення ефективних інструментів виміру психологічної пружності особистості.

Психологічна пружність дає можливість особистості позитивно адаптуватися до несприятливих наслідків важких життєвих і надзвичайних ситуацій, може захистити від

розвитку травматичного стресу та психопатології, зокрема депресивних симптомів.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Результати теоретичного аналізу наукових джерел дали змогу дійти висновку, що спільним для багатьох визначень є те, що концепт «психологічна пружність» (“resilience”) описує здатність долати труднощі, позитивно адаптуватися, успішно функціонувати.

Слово “resilience” походить від латинського дієслова “resilire” – «стрибати назад».

Важливим внеском у дослідження проблеми психологічної пружності є праці Р. Лазаруса (Lazarus, 1993). Учений із метою пояснення значення слова “resilience” наводить приклад еластичності металів із пружним вигином металу та відскоком назад замість руйнування в разі напруження.

Зазначимо, що у фізиці виокремлено пластичні та пружні деформації. Деформації, які зберігаються після припинення дії на тіло зовнішніх сил, є пластичними. Деформації, які остаточно зникають після припинення дії на тіло зовнішніх сил, називають пружними. У фізиці також є концепт «сила пружності». Сила пружності виникає під час деформації тіла і спрямована протилежно напрямку зміщення частин цього тіла у процесі деформації.

На окрему увагу в контексті дослідження психологічної пружності заслуговують напрацювання А. Мастен (Masten, 2014). Науковець виділила три види проявів психологічної пружності: 1) люди, що зазнали ризику, адаптувалися краще, ніж можна було очікувати; 2) наявність позитивної адаптації, незважаючи на стресовий досвід; 3) швидке відновлення після психологічної травми.

Можна констатувати, що після публікацій результатів досліджень А. Мастен (Masten, 2014) психологічна пружність стала однією з масштабних науково-дослідницьких тем у закордонній психології.

У контексті нашого дослідження на особливу увагу заслуговують праці Еммі Вернер



(Werner, 1989). Ученою встановлено, що, перебуваючи у схожих несприятливих умовах, дві третини дітей уже в підлітковому віці демонстрували деструктивну поведінку: хронічне безробіття, токсикоманію, раннє дітонародження. Одна третина дітей не були схильні до такої поведінки. На думку Еммі Вернер (Werner, 1989), ці діти характеризуються здоровою адаптацією.

Надзвичайно великого значення набувають результати досліджень професора дитячої психіатрії М. Руттер (Rutter, 2012), згідно з якими психологічна пружність (resilience) визначається як інтерактивний концепт, який пов'язаний зі сполукою серйозного досвіду ризикових подій та відносно позитивним психологічним результатом, незважаючи на цей досвід.

Згідно із клінічним психологом Н. Гармезі (Garmezy, 1991), психологічна пружність розглядається як «не обов'язково несприйнятлива, непроникна для стресу». На думку науковця, пружність радше відображує здатність до відновлення та підтримки адаптивної поведінки, яка може виникнути після первісного відступу чи неіездатності у відповідь на ініціювання стресової події.

Н. Гармезі (Garmezy, 1991) зазначає, щоби бути пружним, необхідно продемонструвати функціональну адекватність як критерій пружної поведінки у стресі. Під функціональною адекватністю розуміється підтримання компетентного функціонування, незважаючи на емоційність.

Підсумовуючи, зазначимо, що індикаторами психологічної пружності (resilience), згідно із Н. Гармезі (N. Garmezy), є процвітання, збереження стану благополуччя, незважаючи на труднощі, важкі ситуації; позитивна відповідь на негативні події; компетентне функціонування у стресових умовах.

Важливим внеском у розуміння феномену психологічної пружності є праці Дж.Х. Блока (Block, 1980). На думку дослідника, психологічну пружність (resilience) треба розглядати як рису особистості. Дж.Х. Блок (J.H. Block) використовує поняття "ego-resiliency" як індивідуально-психологічну властивість, розвиненість якої захищає людину від руйнівного впливу на неї негараздів життя; містить набір таких характеристик, як винахідливість, спритність, міцність характеру, гнучкість функціонування в різних умовах.

А на думку науковця Г. Бонанно (Bonanno, 2007), ключовими параметрами для визначення поняття "resilience" є компетентність у стресових умовах, здатність до конструктивного відображення складних подій.

Дискусійним є питання про те, чи є психологічна пружність (resilience) умінням, рисою чи процесом.

А. Мастен (Masten, 2014), Дж.С. Сілк (Silk, 2007) та С.С. Лутхар (Luthar, 2000) пропонують розглядати психологічну пружність (resilience) як динамічний процес, що являє собою безперервний й активний процес позитивної адаптації людини в умовах негараздів і кризових (або надзвичайних, екстремальних) подій і ситуацій, та який має нерівномірну динаміку виникнення нових сил і ресурсів відновлення в умовах появи нових ризиків.

На основі аналізу теоретичних джерел, присвячених даній проблемі, можна виокремити психологічну пружність, що стосується окремого індивіда (Scoloveno, 2016; Tusaie, Dyer, 2004), родини (Walsh, 2016) та громади (Norris, 2008; Ungar, 2004; Williamson, 2006), а саме їхніх фізичних, психологічних і соціальних характеристик.

Окремо зазначимо, що концепти «життестійкість» ("hardiness") та «психологічна пружність» ("resilience") не є синонімічними.

Ми вважаємо, що життестійкість доцільно розглядати як інтегративну властивість особистості, яка перешкоджає виникненню внутрішнього напруження у стресових ситуаціях, опосередковує вплив стресогенних чинників, забезпечує ефективність людини, є показником її психічного здоров'я.

На нашу думку, життестійкість як інтегративна властивість особистості включає в себе такі психологічні складові частини: емоційну, когнітивну, моральну, волюву, поведінкову (Kravchuk, 2018).

У контексті нашого дослідження ми розглядаємо психологічну пружність як інтегративну властивість особистості, яка виявляється у здатності зберігати у критичних ситуаціях стабільний рівень психологічного та фізичного функціонування, виходити з таких ситуацій без стійких порушень, успішно адаптуватися до несприятливих змін.

На нашу думку, психологічна пружність виявляється через такі змістовно-структурні компоненти: 1) *залученість* (визначається як переконаність у тому, що особистість отримує задоволення від життя, власної діяльності. Відсутність такого переконання породжує в особистості відчуття себе «поза» життям, почуття відторгнутості); 2) *потреба в пізнанні* (особистість завжди відкрита новому досвіду, новим враженням); 3) *контроль* (переконаність у тому, що особистість сама обирає свій шлях у житті, власну діяльність); 4) *здатність ставити реалістичні цілі та здійснювати діяльність, спрямовану на їх досягнення*; 5) *прийняття ризику* (переконаність у тому, що знання,

які здобуваються з позитивного чи негативного досвіду, сприяють розвитку особистості); 6) *винахідливість*; 7) *гнучкість*; 8) *оптимізм*; 9) *когнітивна складність* (особистість орієнтована на пізнання складних явищ, їй подобаються складні та важкі завдання, проявляє інтерес до складних ідей); 10) *альтруїзм*.

Метою дослідження є аналіз дослідницького потенціалу спеціального варіанту методу семантичного диференціала для вивчення особливостей психологічної пружності, емпіричне встановлення зв'язку психологічної пружності особистості з її контактністю та гнучкістю у спілкуванні як компонентами комунікативної компетентності особистості.

2. Методологія та методи

Процедура емпіричного дослідження передбачала розроблення спеціального варіанту техніки семантичного диференціала для вивчення психологічної пружності особистості; перевірку надійності та валідності авторського спеціального варіанту методу семантичного диференціала засобами перевірки статистики альфа Кронбаха, первинної описової статистики та кореляційного аналізу.

Учасникам дослідження пропонувалась така інструкція: «Вам будуть запропоновані пари протилежних тверджень. У процесі своїх відповідей необхідно прочитати твердження, яке розташоване ліворуч, потім те, яке розташоване праворуч, і після цього «зважити», яке з них Вам більше відповідає. Будь ласка, виберіть одне із двох тверджень і відмітьте одну із цифр 1, 2, 3, залежно від того, наскільки Ви впевнені у виборі (або 0, якщо обидва твердження, на Ваш погляд, однаково правильні). Оцінка не може бути правильною або неправильною. Це Ваша оцінка. Постарайтеся відповісти швидко, оскільки Ваша перша оцінка є найбільш цікавою».

Спеціальний варіант методу семантичного диференціала для вивчення психологічної пружності особистості первісно включав 20 пар протилежних суджень, кінцевий варіант включає 11 пар протилежних суджень.

Текст спеціального варіанту методу семантичного диференціала для вивчення психологічної пружності особистості представлено нижче (див. табл. 1).

Таблиця 1

Пункти спеціального варіанту методу семантичного диференціала для вивчення психологічної пружності особистості

Полюс шкали	Семибальна шкала							Полюс шкали
1. Я думаю, що життя до мене суворе.	3	2	1	0	1	2	3	Я думаю, що життя до мене прихильне.
2. Мене радує сама можливість дізнаватись нове.	3	2	1	0	1	2	3	Якщо я щось вивчаю, то тільки коли впевнений, що це мені потрібне.
3. Якщо б я поставив якусь мету, то я, імовірно, її досягнув би.	3	2	1	0	1	2	3	Я часто не досягаю тих цілей, які сам собі ставлю.
4. Я ціную ті підказки, які виніс зі свого досвіду невдач.	3	2	1	0	1	2	3	Я намагаюся не згадувати про свої невдачі, бо це завдає болю.
5. Я згоден із висловлюванням, що з безвихідної ситуації завжди є принаймні два виходи.	3	2	1	0	1	2	3	Я впевнений, що ті, хто говорять, що безвихідних ситуацій не буває, просто не потрапляли в такі.
6. Щоб вирішити, я прагну зібрати весь спектр можливих поглядів.	3	2	1	0	1	2	3	Безліч різних думок заважають мені ухвалювати рішення.
7. У моєму житті мало подій, які роблять мене щасливим.	3	2	1	0	1	2	3	Мені здається, що я зумів би бути щасливим навіть в умовах гірших, ніж нинішні.
8. Яким би я не уявляв своє майбутнє, я там усе одно знаходжу щось добре.	3	2	1	0	1	2	3	Коли я намагаюся прогнозувати своє майбутнє, то мені стає незатишно.
9. Я впевнений, що людина народжена для того, щоби навчитися бути щасливою.	3	2	1	0	1	2	3	Життя – це важке випробування, і людина повинна винести його із честю.
10. Я помічаю, що складні завдання мене стимулюють, надихають.	3	2	1	0	1	2	3	Коли завдання здається мені занадто складним, то в мене опускаються руки.
11. Я помічаю, що мені приємно допомагати іншим людям.	3	2	1	0	1	2	3	Допомагати іншим людям – марна трата сил і часу.



Дякуємо Вам за участь у дослідженні!

Обробка результатів: Оцінка кожного твердження здійснюється за 7-бальною шкалою.

Ключ:

Оцінки 3, 2, 1, 0, 1, 2, 3 переводяться відповідно в бали 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 для таких тверджень: № № 1, 7.

Оцінки 3, 2, 1, 0, 1, 2, 3 переводяться відповідно в бали 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1 для таких тверджень: № № 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11.

З метою встановлення особливостей зв'язку психологічної пружності особистості з її контактністю та гнучкістю у спілкуванні нами використовувались такі психодіагностичні методи: 1) спеціальний варіант методу семантичного диференціала (шкала психологічної пружності – 11) (С. Кравчук); 2) опи-

тувальник «Діагностика самоактуалізації особистості» (А. Лазукін, в адаптації Н. Каліної).

Учасники дослідження

Учасниками дослідження були 289 українських студентів (149 жінок, 51,6%; 140 чоловіків, 48,4%): 123 українських студенти, які здобувають першу вищу освіту (64 жінки, 22,2%; 59 чоловіків, 20,4%), віком від 19 до 23 років, 166 українських студентів, які здобувають другу вищу освіту (85 жінок, 29,4%; 81 чоловік, 28%), віком від 24 до 45 років.

Дослідження проведено з дотриманням етичних принципів і кодексів поведінки Американської психологічної асоціації (2010).

Таблиця 2 представляє розподіл вибірки за статтю та віком. Вибірка зібрана із 3-х українських університетів.

Таблиця 2

Розподіл вибірки за статтю та віком

Групи	19–23 роки		24–45 років		Разом	
	№	%	№	%	№	%
Жінки	64	22,2	85	29,4	149	51,6
Чоловіки	59	20,4	81	28	140	48,4
Разом	123	42,6	166	57,4	289	100

Участь у дослідженні була цілком добровільною. У будь-який момент учасники могли відмовитися від подальшої участі. Дані були зібрані анонімно.

Серед 296 респондентів, які взяли участь у дослідженні, 289 (98%) завершили опитування.

3. Результати та дискусії

Надійність шкали психологічної пружності за коефіцієнтом альфа Кронбаха. Спеціальний варіант техніки семантичного диференціала для вивчення психологічної пружності особистості первісно включав 20 пар протилежних суджень.

Нами проведено дослідження з метою оцінки внеску кожного пункту у внутрішню узгодженість шкали на основі аналізу надійності за коефіцієнтом альфа Кронбаха.

Після проведення аналізу надійності за коефіцієнтом альфа Кронбаха видалено 9 завдань, які порушували внутрішню узгодженість шкали психологічної пружності.

У таблиці 3 наведено результати аналізу коефіцієнта альфа Кронбаха за шкалою, що містить 11 пунктів.

Таблиця 3

Статистики надійності (N = 289)

альфа Кронбаха	альфа Кронбаха, заснована на стандартизованих пунктах	Кількість пунктів
0,775	0,782	11

Коефіцієнт альфа Кронбаха свідчить про належну внутрішню узгодженість шкали психологічної пружності.

Кореляції пунктів шкали із сумарним балом наведено в таблиці 4.

Таблиця 4

Статистики співвідношення пункту із сумарним балом

Номери пунктів	Кореляція пункту із сумарним балом	Квадрат коефіцієнта множинної кореляції	альфа Кронбаха за видалення пункту
Пункт 1	0,64	0,60	0,73
Пункт 2	0,31	0,39	0,78
Пункт 3	0,34	0,42	0,77
Пункт 4	0,39	0,45	0,76
Пункт 5	0,53	0,53	0,75
Пункт 6	0,31	0,44	0,77
Пункт 7	0,61	0,65	0,74
Пункт 8	0,56	0,61	0,74
Пункт 9	0,43	0,47	0,76
Пункт 10	0,37	0,34	0,77
Пункт 11	0,30	0,49	0,77

Як свідчать отримані результати, які представлено в таблиці 4, наявні явно виражені кореляції всіх 11 пунктів шкали із сумарним балом.

Описові статистики для пунктів шкали психологічної пружності. Таблиця 5 містить інформацію про середні арифметичні значення, стандартні відхилення, асиметрію

для всіх пунктів спеціального варіанту методу семантичного диференціала для вивчення психологічної пружності особистості.

Таблиця 5

Статистичні показники для пунктів шкали (N = 289)

Номери пунктів	Мінімум	Максимум	Середнє значення	Стандартне відхилення	Асиметрія
Пункт 1	2	7	5,27	1,56	0,26
Пункт 2	1	7	5,09	2,10	0,42
Пункт 3	2	7	5,71	1,46	0,51
Пункт 4	1	7	5,52	1,80	0,27
Пункт 5	1	7	5,76	1,51	0,24
Пункт 6	1	7	5,31	1,74	0,20
Пункт 7	1	7	5,25	1,59	0,25
Пункт 8	1	7	5,47	1,84	0,29
Пункт 9	2	7	5,25	1,87	0,23
Пункт 10	1	7	5,11	1,59	0,34
Пункт 11	2	7	6,49	0,70	0,15

Показники середнього арифметичного значення, дисперсії та стандартного відхилення для шкали психологічної пружності наведено в таблиці 6.

Таблиця 6

Статистики шкали (N = 289)

Середнє значення	Дисперсія	Стандартне відхилення	Кількість пунктів
60,23	101,44	10,07	11

Статеві та вікові відмінності. Ми перевірили наявність статевих і вікових відмінностей у балах окремих пунктів спеціального варіанту методу семантичного диференціала для вивчення психологічної пружності особистості.

У табл. 7 показано, що немає суттєвих відмінностей між чоловіками і жінками в оцінках пунктів шкали психологічної пружності.

Згідно з отриманими результатами, представленими в таблиці 8, немає суттєвих вікових відмінностей у балах між студентами, які здобувають першу вищу освіту, віком від 19 до 23 років, та українськими студентами, які здобувають другу вищу освіту, віком від 24 до 45 років.

Жодна з відмінностей щодо статі та віку не була статистично значущою.

Ретестова надійність. Ретестова надійність обраховувалась за даними 215 учасників із загальної вибірки дослідження (109 жінок та 106 чоловіків), які заповнили бланк шкали повторно з інтервалом у

Таблиця 7

Статеві відмінності в оцінках пунктів шкали психологічної пружності за t-критерієм Стьюдента (t-test)

Номери пунктів	Жінки (N = 149)		Чоловіки (N = 140)		t-критерій	p
	Середнє значення	Стандартне відхилення	Середнє значення	Стандартне відхилення		
Пункт 1	5,34	1,55	5,20	1,58	0,74	0,46
Пункт 2	5,11	2,05	5,07	2,16	0,17	0,86
Пункт 3	5,72	1,47	5,69	1,44	0,15	0,88
Пункт 4	5,50	1,84	5,53	1,75	- 0,12	0,91
Пункт 5	5,73	1,56	5,79	1,46	- 0,34	0,73
Пункт 6	5,34	1,74	5,29	1,76	0,28	0,78
Пункт 7	5,26	1,59	5,24	1,59	0,07	0,95
Пункт 8	5,47	1,85	5,48	1,83	- 0,04	0,97
Пункт 9	5,22	1,88	5,27	1,87	- 0,23	0,82
Пункт 10	5,06	1,61	5,16	1,59	- 0,55	0,58
Пункт 11	6,49	0,70	6,49	0,70	0,05	0,96



Таблиця 8

Вікові відмінності в оцінках пунктів шкали психологічної пружності за t-критерієм Стьюдента (t-test)

Номер пунктів	Студенти, які здобувають першу вищу освіту (N = 123)		Студенти, які здобувають другу вищу освіту (N = 166)		t-критерій	p
	Середнє значення	Стандартне відхилення	Середнє значення	Стандартне відхилення		
Пункт 1	5,27	1,57	5,27	1,57	- 0,02	0,99
Пункт 2	5,12	2,08	5,07	2,12	0,20	0,84
Пункт 3	5,71	1,46	5,70	1,46	0,01	0,99
Пункт 4	5,51	1,80	5,52	1,79	- 0,03	0,98
Пункт 5	5,76	1,52	5,77	1,51	- 0,05	0,96
Пункт 6	5,32	1,75	5,31	1,74	0,02	0,99
Пункт 7	5,24	1,60	5,25	1,59	- 0,05	0,96
Пункт 8	5,46	1,84	5,48	1,84	- 0,09	0,93
Пункт 9	5,24	1,88	5,25	1,87	- 0,01	0,99
Пункт 10	5,10	1,60	5,12	1,60	- 0,12	0,90
Пункт 11	6,49	0,71	6,49	0,70	- 0,002	0,99

7 тижнів. Значення коефіцієнта кореляції Ч. Спірмена за шкалою психологічної пружності – 0,76 ($p < 0,001$).

Конкурентна валідність. Нами виявлено значущі прямі кореляційні зв'язки психологічної пружності з показниками тесту життєстійкості С. Мадді (в адаптації Д. Леонтьєва й О. Рассказової): життєстійкістю та трьома компонентами життєстійкості – залученістю, контролем і прийняттям ризику.

Життєстійкість як багатокомпонентне особистісне утворення включає в себе три порівняно автономних атитюди: «залученість», «контроль», «прийняття ризику», які детермінують стратегію поведінки особистості у складних життєвих обставинах, в індивідуально своєрідних поєднаннях визначають особливості самоствалення особистості та її віру у свою здатність впливати на ситуацію, боротися із труднощами і долати перешкоди (Maddi, Khoshaba, 1994).

Отримані результати кореляційного аналізу за коефіцієнтом кореляції Ч. Спірмена представлено в табл. 9.

Таблиця 9
Кореляційні зв'язки за коефіцієнтом кореляції Ч. Спірмена психологічної пружності із життєстійкістю та трьома компонентами життєстійкості – залученістю, контролем і прийняттям ризику

Показники	Коефіцієнт кореляції	Рівень значущості
Життєстійкість	0,72	$p < 0,0001$
Залученість	0,68	$p < 0,0001$
Контроль	0,66	$p < 0,0001$
Прийняття ризику	0,52	$p < 0,0001$

Отримані кореляційні зв'язки, представлені в таблиці 9, свідчать, що чим вище виражена в осіб життєстійкість, тим більшою мірою в них виражена психологічна пружність, тобто тим більше вони здатні зберігати у критичних ситуаціях стабільний рівень психологічного та фізичного функціонування, виходити з таких ситуацій без стійких порушень, успішно адаптуватися до несприятливих змін.

За коефіцієнтом кореляції Ч. Спірмена виявлено прямий значущий зв'язок психологічної пружності з контактністю та гнучкістю у спілкуванні (див. табл. 10).

Таблиця 10
Кореляційні зв'язки за коефіцієнтом кореляції Ч. Спірмена психологічної пружності з контактністю та гнучкістю у спілкуванні

Показники	Коефіцієнт кореляції	Рівень значущості
Контактність	0,74	$p < 0,001$
Гнучкість у спілкуванні	0,56	$p < 0,001$

Отримані кореляційні зв'язки, представлені в таблиці 10, свідчать, що чим більше виражені в осіб контактність і гнучкість у спілкуванні, тим більше вони схильні до психологічної пружності. Чим більше в осіб виражена психологічна пружність, тим більшою мірою в них виражена здатність до встановлення міцних і доброзичливих стосунків з іншими, аутентична взаємодія з ними, орієнтація на особистісне спілкування, здатність до саморозкриття.

Висновки

Отримані емпіричні результати свідчать про надійність і валідність спеціального

варіанту методу семантичного диференціала для вивчення психологічної пружності особистості. Не виявлено значущих статевих і вікових відмінностей в оцінках пунктів шкали психологічної пружності особистості.

Спеціальний варіант методу семантичного диференціала для вивчення психологічної пружності особистості характеризується хорошою внутрішньою узгодженістю та високою ретестовою надійністю.

Виявлено значущі прямі кореляційні зв'язки психологічної пружності із життєстійкістю та трьома компонентами життєстійкості – залученістю, контролем і прийняттям ризику. Емпірично встановлено прямий значущий зв'язок психологічної пружності з контактністю та гнучкістю у

спілкуванні. Чим більшою мірою особи характеризуються контактністю та гнучкістю у спілкуванні, тим більше вони схильні до психологічної пружності.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані у процесі подальшого розвитку проблеми дослідження характеристик психологічної пружності психолінгвістичними методами. Отримані наукові дані сприятимуть створенню тренінгової програми, спрямованої на розвиток психологічної пружності особистості.

У перспективі ми плануємо проведення лонгітюдного дослідження за спеціальним варіантом методу семантичного диференціала з метою вивчення психологічної пружності особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Block J.H. The role of ego-control and ego-resiliency in the organization of behavior. *Minnesota Symposium on Child Psychology*. 1980. № 13. P. 39–101.
2. What predicts psychological resilience after disaster? The role of demographics, resources, and life stress / G.A. Bonanno et al. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 2007. № 75 (5). P. 671–682. DOI: 10.1037/0022-006X.75.5.671 (дата звернення: 22.05.2019).
3. Garmezy N. Resilience and vulnerability to adverse developmental outcomes associated with poverty. *The American Behavioral Scientist*. 1991. № 34. 416 p.
4. Kravchuk S. Hardiness as a factor of psychological resilience of youth in conditions of military conflict. *Mental Health: global challenges*. 2018. № 32. P. 42.
5. Lazarus R.S. From psychological stress to emotions: A history of changing outlooks. *Annual Review of Psychology*. 1993. № 44. P. 1–21.
6. Luthar S.S., Cicchetti D., Becker B. The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*. 2000. № 71 (3). P. 543–562.
7. Maddi S.R., Khoshaba D.M. Hardiness and Mental Health. *Journal of Personality Assessment*. 1994. № 63 (2). P. 265–274.
8. Masten A.S. Global perspectives on resilience in children and youth. *Child Development*. 2014. № 85. P. 6–20. DOI: 10.1111/cdev.12205 (дата звернення: 22.05.2019).
9. Norris F.H. Community Resilience as a Metaphor, Theory, Set of Capacities, and Strategy for Disaster Readiness. *Am J Community Psychol*. 2008. № 41 (1–2). P. 131–134.
10. Rutter M. Annual research review: Resilience – clinical implications. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 2013. № 54. P. 474–487. DOI: 10.1111/j.1469-7610.2012.02615.x (дата звернення: 22.05.2019).
11. Scoloveno R. A Concept Analysis of the Phenomenon of Resilience. *Simulation Laboratory, Rutgers University Camden, USA*. 2016. № 5. 353 p. DOI: 10.4172/2167-1168.1000353 (дата звернення: 22.05.2019).
12. Silk J.S. Resilience among children and adolescents at risk for depression: Mediation and moderation across social and neurobiological contexts. *Dev Psychopathol*. 2007. № 19. P. 841–865.
13. Tusaie K., Dyer J. Resilience: A Historical review of the construct. *Holist Nurs Pract*. 2004. № 18 (1). P. 3–8. DOI: 10.1097/00004650-200401000-00002 (дата звернення: 22.05.2019).
14. Ungar M. A constructionist discourse on resilience: Multiple contexts, multiple realities among at-risk children and youth. *Youth and Society*. 2004. № 35. P. 341–365. DOI: 10.1177/0044118X03257030 (дата звернення: 22.05.2019).
15. Walsh F. Family Resilience: A developmental systems framework. *European Journal of Developmental Psychology*. 2016. № 13 (3). P. 313–324. DOI: 10.1080/17405629.2016.1154035 (дата звернення: 22.05.2019).
16. Werner E.E. *Vulnerable but invincible: a longitudinal study of resilient children and youth*. New York : McGraw-Hill, 1989. 284 p.
17. Williamson J. Psychosocial interventions, or integrated programming for well-being? *Interventions*. 2006. № 4 (1). P. 4–25. DOI: 10.1097/01.WTF.0000229526.63438.23 (дата звернення: 22.05.2019).

REFERENCES:

1. Block, J. H. (1980). The role of ego-control and ego-resiliency in the organization of behavior. *Minnesota Symposium on Child Psychology*, 13, 39–101.
2. Bonanno, G. A., Galea, S., Bucciarelli, A., Vlahov, D. (2007). What predicts psychological resilience after disaster? The role of demographics, resources, and life stress. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 75 (5), 671–682. doi: 10.1037/0022-006X.75.5.671



3. Garmezy, N. (1991). Resilience and vulnerability to adverse developmental outcomes associated with poverty. *The American Behavioral Scientist*, 34, 416.
4. Kravchuk S. (2018). Hardiness as a factor of psychological resilience of youth in conditions of military conflict. *Mental Health: global challenges*, 32, 42.
5. Lazarus, R. S. (1993). From psychological stress to emotions: A history of changing outlooks. *Annual Review of Psychology*, 44, 1–21.
6. Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71 (3), 543–562.
7. Maddi, S. R., Khoshaba, D. M. (1994). Hardiness and Mental Health. *Journal of Personality Assessment*, 63 (2), 265–274.
8. Masten, A. S. (2014). Global perspectives on resilience in children and youth. *Child Development*, 85, 6–20. doi:10.1111/cdev.12205
9. Norris, F. H. (2008). Community Resilience as a Metaphor, Theory, Set of Capacities, and Strategy for Disaster Readiness. *Am J Community Psychol*, 41 (1–2), 131–134.
10. Rutter, M. (2013). Annual research review: Resilience – clinical implications. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 54, 474–487. doi: 10.1111/j.1469–7610.2012.02615.x
11. Scoloveno, R. (2016). A Concept Analysis of the Phenomenon of Resilience. *Simulation Laboratory, Rutgers University Camden, USA*, 5, 353. doi:10.4172/2167–1168.1000353
12. Silk, J. S. (2007). Resilience among children and adolescents at risk for depression: Mediation and moderation across social and neurobiological contexts. *Dev Psychopathol*, 19, 841–865.
13. Tusaie, K., Dyer J. (2004). Resilience: A Historical review of the construct. *Holist Nurs Pract*, 18 (1), 3–8. doi:10.1097/00004650–200401000–00002
14. Ungar, M. (2004). A constructionist discourse on resilience: Multiple contexts, multiple realities among at-risk children and youth. *Youth and Society*, 35, 341–365. doi: 10.1177/0044118X03257030
15. Walsh, F. (2016). Family Resilience: A developmental systems framework. *European Journal of Developmental Psychology*, 13 (3), 313–324. doi: 10.1080/17405629.2016.1154035
16. Werner, E. E. (1989). *Vulnerable but invincible: a longitudinal study of resilient children and youth*. New York, NY: McGraw-Hill.
17. Williamson, J. (2006). Psychosocial interventions, or integrated programming for well-being? *Interventions*, 4 (1), 4–25. doi: 10.1097/01.WTF.0000229526.63438.23

*Стаття надійшла до редакції 04.06.2019.
The article was received 04 June 2019.*

УДК 159.923.2
DOI 10.32999/ksu2312-3206/2019-3-4

АБСУРДНІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ВЛАСТИВІСТЬ СПРИЙМАННЯ

Мазяр Олег Васильович,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної та практичної психології
Житомирський державний університет імені Івана Франка
mazuar.oleg2015@gmail.com
ORCID 0000-0003-2718-9053

Мета. Аналіз феномену абсурдного сприймання як фундаментальної властивості психіки людини.

Методи. Порівняння двох варіантів тексту народної пісні «Вьюн над водою...» з антагоністичним смислом із метою встановлення її автентичного (первинного) варіанту.

Результати. Вибірка складала 230 осіб, які або здобувають фах психолога, або вже є професійними психологами. Результати дослідження показали: 73,9% вважають автентичним перший варіант тексту пісні з логічними помилками, 26,1% логічно збудованим другим варіант. У процесі дослідження ми міняли варіанти текстів місцями з метою уникнення впливу послідовності їхнього сприймання. 121 особа ознайомлювалася з наведеною вище послідовністю варіантів тексту в електронній формі, а 109 осіб – зі зміненою послідовністю текстів у паперовій формі. В обох випадках результати виявились приблизно однаковими. Електронне дослідження показало, що раціональний тип сприймання (відповідності до законів формальної логіки) властивий 24,8%, натомість до абсурдного типу сприймання схильні 75,2%. Паперова форма дослідження, відповідно, виявила такий розподіл результатів: 27,5% проти 72,5%. У паперовому варіанті дослідження взяли участь 12 осіб чоловічої статі. З них лише 16,7% виявились схильними до раціонального сприймання тексту, а 83,3% віддали перевагу абсурдному варіанту тексту.